

epok, stylów, gatunków i rodzajów literackich oraz literatury ludowej (folkloru), także najświeższej daty (ponad 20 opublikowanych po 2005 roku).

Profesor Milosav Czarkić z wielką odwagą intelektualną i z ogromnym nakładem pracy także technicznej (uporządkowanie kilkudziesięciu tysięcy przykładów, ilościowe i procentowe zestawienie ich w tabelach statystycznych) przygotował dzieło, które ma wprawdzie w Słowiańszczyźnie wcześniejsze wzory, ale na gruncie serbskim i w ogóle bałkańskim² nie ma podobnych i metodologicznie równych. Najznacześniejsze osiągnięcia w tej dziedzinie notuje Rosja, gdzie wydano już na początku XIX wieku mało znany *Рифмальный лексикон, или словено-российского витийства словарь...* (1800) Ivana Todorskiego (Тодорский). Następnie ukazało się w dwóch częściach nieznanego autora *Собрание рифм по алфавиту* (1834, 1836), a na początku XX wieku największe dzieło tego rodzaju Abramowa (Н. Абрамов) *Полный словарь русских рифм* (Петербург 1912, wydanie drugie w Moskwie w 1996 r.). Mamy też nowsze rosyjskie pełne słowniki rymów³ a także liczne słowniki rymów poszczególnych poetów: Błoka, Lermontowa (1981), Brodskiego (1998), Achmaduliny (2000), Jewtuszenki (2000), Roźdestwińskiego, Cwietajewej (2000), Puszkina (wydany w USA w 1974, Jesenina i inne. Ukazał się też słownik ukraiński⁴. W innych językach częściej spotykamy słowniki rymów pojedynczych poetów, jak np. polskich: Mickiewicza i Trembeckiego. Nie wiemy jednak (na podstawie omawianego tutaj tekstu), czy Czarkić korzystał z rosyjskich i innych wzorów, ponieważ w książce nie mamy żadnych odniesień do literatury naukowej oprócz do kilku własnych rozpraw (s. 10, 11, 51, 57, 69). Należy więc domniemywać, że w cytowanych pracach znajdziemy naukową argumentację do skonfrontowania z odpowiednią literaturą przedmiotu, uzasadniającą – jak sam Autor pisze – nowatorskie metody analizy współbrzmień i nową terminologię. Istotnie, we wstępie spotykamy się z nowymi terminami, pod które podkładane są przykłady rymów klasyfikowanych zupełnie inaczej w tradycyjnych opracowaniach, encyklopediach, podręcznikach szkolnych i słownikach terminologii literackiej. Mamy też próby określenia istoty rymów nie wprost poprzez leksykalną eksplikację, ale za pomocą ustalenia ich miej-

2 Poza bułgarskim, por. С.Т. Иванчев, Г.Т. Класов, Л.Г. Любенов, И.О. Тренив, *Български римен речник*, София 1967.

3 Np. В.В. Онуфриева, *Словарь популярных рифм*, Москва 2002; zespołu autorskiego: П. Лебедев, Л. Студеникина, Е. Коровкина, *Словарь рифм*, 2004 ; С.М. Федченко, *Словарь русских созвучий*, Москва 2000.

4 А.А. Бурячок, *Словник українських рим*, Киев 1979.

Розділ *Українська мова в системі українознавства* не поступається своєю вагою іншим, уміщеним у цій книжці. У полі зору автора з-поміж інших проблем – проблеми наукового вивчення української мови і мовної освіти в Україні. На її думку, “українська мова і як об’єкт наукового дослідження, і як навчальна дисципліна потребує нового осмислення з погляду українознавства” (Єрмоленко 1999:405).

Нариси з української словесності містять також список праць С.Я.Єрмоленко, іменний покажчик, предметний покажчик. Стиль викладу – науковий, проте доступний, легкий для сприйняття й осмислення інформації.

Матеріали, подані в книжці, відповідають сучасним проблемам сьогодення, відзначаються актуальністю, свіжістю інтерпретації. Відчувається, що автор – глибокомислячий учений широкого світогляду і водночас патріот, палкий пошанувач рідного слова.

Нариси цікаві і для студентів гуманітарних спеціальностей вищих закладів освіти, і для вчителів, також для аспірантів, усіх, хто цікавиться проблемами рідної мови.

Література

- Єрмоленко С., 1999, *Нариси з української словесності (стилістика та культура мови)*, Київ.
 Січинський В., 1992, *Чужинці про Україну*, Київ.
 Сухомлинський В., 1976, *Вибрані праці в 5-ти томах*, Т.3, Київ.

БЕЦЕНКО ТЕТЯНА ПЕТРІВНА, ЛЮДМИЛА ПЕТРІВНА МИХНО

М. Ж.ЧАРКИЇ, РИМАРИЈУМ СРПСКЕ ПОЕЗИЈЕ, Београд 2007, 484 с.

Książkę Milosawa Czarkicia, profesora w Instytucie Języka Serbskiego Serbskiej Akademii Nauk zatytułowaną *Rymarium serbskiej poezji*, możemy po prostu nazwać „Słownikiem serbskich rymów”. Termin *rymarium* bowiem w polskiej tradycji się nie zadomowił, używają go autorzy francuscy (od lat 80. XIX w.) oraz

niemieccy (także pod koniec XIX w.). W rosyjskim mamy adaptację niemieckiej formy do rodzimej – *рифмарь*, a w języku serbskim *rimarij*¹. Czyżby więc *rimarium* było serbskim adaptacyjnym neologizmem Czarkicia, zapowiadającym także inne innowacje? Pytanie tym bardziej na miejscu, że sam Autor swoje zamiary naukowe w tym dziele formułuje tak: „У том смислу створили смо и сопствену теорију риме у којој су дата потпуно друкчија виђења риме и доведена у питање њена досадашња терминологија (као на пример: *једнословна, двословна рима; чисша, ир'љава рима*), учени нови облици риме, изграђена нова методологија њеног откривања и описа и доказано да рима без изузетка постоји у народном стиховном стваралаштву. На крају написан је и термиолошки речник рима под називом *Појмовник риме* изграђен на материјалу српске поезије” (s. 7).

Od innych tego rodzaju słowników *Rymarium* różni się wyraźnie obszernym, bo przeszło siedemdziesięcio-stronicowym wstępnym studium teoretycznym o dawniejszych i współczesnych serbskich współbrzmieniach. Rozprawa ta, którą Autor nazwał skromnie *Uwagami wstępnymi* (*Уводне напомене*) poświęcona jest głównie dźwiękowej (fonologicznej) typologii rymów serbskich i towarzyszącym jej wywodom na temat metod deskrypcji tej kategorii języka poetyckiego. Przedmiotem obserwacji stała się wybrana 30-tysięczna grupa par rymowych pochodząca z ok. 200 poetyckich (w różny sposób rymowanych) źródeł tekstowych, sięgających średniowiecznej doby literatury serbskiej (w tym także starszej literatury dubrownickiej) aż po czasy najnowsze łącznie z tą pisaną w języku serbsko-chorwackim (np. utwory Ivo Andrića) i z dzisiejszą czarnogórką (np. wiersze Petra Njegosza) i bośniacką (np. poezje Skendera Kulenovicia). Taki zestaw tekstów źródłowych może wywoływać zastrzeżenia tych historyków piśmiennictwa, którzy widzieliby wielu z przywołanych poetów w innej narodowej „baszlinie” (dziedzictwie kulturowym), nie licząc się z wielowiekową tradycją literacką, w której realizowały się wprawdzie różne pokłady kulturowe i konfesyjne regionalnego, głównie etnicznego piśmiennictwa, ale uzewnętrzniane przez dominujące cechy wcześniej ukształtowanego narodu serbskiego i jego narodowego języka. Sądzymy więc, że taki poszerzony dobór źródeł właściwie może udokumentować na dużym obszarze Bałkanów jedną z najmocniej utrwalonych w świadomości estetycznej kategorii tekstu poetyckiego, jaką od dawna aż po współczesne czasy - jest rym. Wśród źródeł nie brakuje reprezentacji różnych

---

1 *Rečnik književnih termina*. Drugo dopunejno izdanje, red. Dragiša Živković, Beograd 1992.

sca w budowie tekstu poetyckiego, historii piśmiennictwa narodowego, gatunków i co ważne – osobniczych predyspozycji twórców. Czarkić ujmuję to obszerniej tak: „Рима као један од типова гласовних понављања у стиху спада у конвенционална (канонска, намерна) гласовна понављања, чија регуларност, редослед и законитост употребе зависи од традиције, књижевне епохе, књижевног правца, књижевног рода (жанра), књижевне школе, као и од самог песника. То значи да место и начин јављања риме реципијент у тренутку декодирања поетске поруке, односно у процесу поетске комуникације, може са сигурношћу предвидети. Ипак, појам конвенционалности треба схватити условно, јер је у појединим књижевноисторијским периодима рима имала карактер неконвенционалности (успутности, случајности). Тако је са појавом симболизма дошло до деканонизације риме, као једног од најтипичнијих канонских гласовних понављања. Процес деканонизације риме није никада био извршен до краја, Стога се дешавало, па и данас се дешава, да у оквиру једног књижевног правца поједини песници делимично или у потпуности поштују канонска правила употребе риме. Код данашњих српских песника степен заступљености риме иде од њеног постојаног јављања преко једва видљивих трагова до потпуног изостављања” (s. 9). Autor wychodzi od znanych powszechnie poetyce (np. z prac Mukařovskiego, Havránka, Jakobsona, Stankiewicza, Mayenowej) a dla kompozycji słownika istotnych założeń, że struktura dźwiękowa (fonologiczna) tekstów poetyckich jest inaczej zorganizowana niż naturalne teksty innych stylów i odmian należących do tego samego języka i że rymy jako „kanoniczna” kategoria poetyckości ze względu na czworakie położenie w wersach: końcowe (w klauzuli), początkowe, środkowe (w cezurze) i nieustabilizowane, np. w klauzuli i środkowej cezurze, jak np. w cytowanym w *Римаријум* przykładzie ...[...] извадите / [...] покосите //...[...] (s. 12) – stanowią swojego rodzaju „epiforę” leksykalno-dźwiękową tekstu. Można do tego dodać, że stanowią też centrum różnych figur poetyckich, konstrukcji stroficznych, przerzutni syntaktycznych, inwersji itd.

Czarkić określa kryteria, według których należy opisywać rymy. Są to:

1) kwantytatywność (*квантитет*), gdzie doliczył się 11 fonemowych grup zgodności, np. trójki: *пребијена/занесена/опијена* (s. 15); czwórki: *путује/ѐује/тугује/рукује* (s. 16); wielokrotne monogymy: *затечени/ занесени/ усени/ заљу-бљени/ камени/ убијени/ пени/ извијени/ Не вени/ невени/ уморени/ окрени/ скамени* (s. 16);

2) kwalitatywność (*кшалитет*) a) rym izomorficzny (*изоморфа рима*), b) rym epentetyczny (*епентетска рима*), c) rym przestankowy (*метатезна рима*), d) rym przestankowo-epentetyczny (*метатезо-епентетска рима*);

3) dystrybucja: a) rym pełny (*потпуна рима*), b) rym eliptyczny (*елиптична рима*), c) rym naprzemienny (*наизменична рима*), d) rym okresowy/niestały (*повремена рима*), e) rym częściowy (*делимична рима*), f) rym niespodziewany/zaskakujący (*изненадна рима*) (s.11).

Dodatkowo wprowadza także inne podziały, np. w obrębie „dźwięczności” (*звучност*), które są wyrażane przez A) otwartość i zamkniętość: a) rym otwarty (*отворена рима*), Np. падне/јагне (s.20), b) rym otwarto-zamknięty (*отворено-затворена рима*), np. спусти/густих (s. 21-22), c) rym zamknięty (*затворена рима*), np. лов/кров (s. 23), które są reprezentowane w następujących proporcjach 86,12%: 0,62%: 13,26% oraz b) wokaliczność i niewokaliczność oraz a) rymy wokaliczne (*вокалска рима*), np. jednofonemowe: бди/сви, срб/крв, dwufonemowe: јабуке/муке, trójfonemowe: иконе / изворе, b) rymy konsonantyczne (*консонантска рима*), np. jednofonemowe: жич/луч, dwufonemowe: бол/благ, кип/кап, миг/маг (s. 28), c) rymy wokaliczno-konsonantyczne (*вокалско-консонантска рима*), np. била/пустила, имаде/не даде (s. 30), reprezentowane w proporcjach: 2,68%: 0,04 %: 97,28%.

Ze skrzyżowania wymienionych kryteriów typologicznych powstaje opis kwantytatywności rymów, którą Autor prezentuje w następującej tabeli:

Opis kwantytatywny rymów (КВАНТИТЕТ РИМЕ)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
332	2266	16171	7736	238	755	258	66	20	9	2
1.11%	7.55%	53.9%	25,78%	7.95%	2.52%	0,86%	0,22%	0,07%	0,03%	0,01%

W pierwszym rzędzie wymieniono liczbę ponowionych głosek (fonemów) w jednej rymowanej parze; w drugim wymieniono liczby tych par; w trzecim – udział procentowy (s. 32).

Dalej następują opisy i przykłady poszczególnych typów, np. rym trójgłoskowy (trójfonemowy) jest najczęściej reprezentowany przez typ wokaliczno-konsonantyczny: *ноћи/моћи*, *стрелу/белу* (s. 37) lub konsonantyczny (rzadko): *стих/стах*, *стуба/с тобом* (s. 39); ośmiogłoskowy wokaliczno-konsonantyczny: *странцицом/гранцицом* (s. 47).

W obrębie opisu kwalitatywnego rymów (*квалитет риме*) mamy najpierw przedstawienie stanu ilościowego poszczególnych podtypów: izomorficzne – 83,10%, epentetyczne – 14,83%, przestankowy (metateza) – 0,47%, przestankowo-epentetyczny (*метатезо-епентетска рима*) – 1,60%, a następnie szczegółową charakterystykę podtypów. Przykładowo wybieramy podtyp „izomorficzny”, ponieważ termin ten znany językoznawstwu (wprowadzony przez Jerzego Kuryłowicza), a przejęty z terminologii matematycznej i cybernetycznej, został zastosowany bodajże po raz pierwszy jako termin wersologiczny. Czarkić definiuje rymy izomorficzne następująco: „Све примере [изоморфне] риме карактерише заједничка особеност: еквивалентни гласови се реализују у истоветном низу и стоје у непосредном контакту. У изоморфној рими могуће је постићи апсолутну звучност међу римованим јединицама, и то онда када је у питању понављање истих речи у функцији риме. Одступањем од апсолутне звуковне (гласовне) идентичности ствара се неколико подврста овог квалитативног модела риме. За ову врсту риме посебно је важно да римовано гнездо и римовано сагласје стоје у потпуној еквивалентности” (s. 59). A oto przykłady pełnej zgodności prawej granicy rymu i wyrazu: роди/води, тепа/лепа, лета/шета, тражи/ражи, од злата/врата (s. 51). Wywają też niezgodności na prawej granicy rymu i wyrazu: пише/дишем, који/бројом/стојим, лист/низ (s. 52-53), a mimo to są one zaliczane do izomorficznych. W tej klasyfikacji pomija się ekwiwalencję gramatyczną, która zachodzi w relacjach między płaszczyzną fonologiczną języka a semantyczną, a której reprezentantem są nie tylko leksemy, lecz też kategorie gramatyczne. W dalszych wywodach mamy podobne do opisanych analizy innych podkategorii: rymów epentetycznych (s. 54-57), przestawnych (s. 57-60) mieszanych i przestawno-epentetycznych (s. 60-63). Analiza dźwiękowa kończy się pełnym zestawieniem wszystkich kombinacji rymujących się par rymowych, których doliczono się 127, z najliczniejszą grupą stanowiącą kombinacje tworzone przez 3 wyrazy (68), średnią – przez 2 wyrazy (44) i 4 wyrazy (53), najmniejszą tworzoną przez 7 wyrazów (91) i 6 wyrazów (4).

Do analizy dźwiękowej dołączono krótką informację gramatyczną co do ilości kombinacji rymowych tworzonych przez poszczególne części mowy. Okazuje się, że najliczniejszymi składnikami serbskich rymów są rzeczowniki (46,10%) i czasowniki (31,56%). Pięciokrotnie niższa od rzeczowników jest frekwencja przymiotników (11,34%) a poniżej jednego procenta są poświadczone: liczebniki, partykuły, przyimki, wykrzykniki i spójniki (s. 65). Taka frekwencja wpływa też na konstrukcje dwójek rymowych, w których zdecydowanie przeważają pary rzeczownik/rzeczownik (30,74%), czasownik/czasownik (18,47%) i przymiot-

nik/przymiotnik (4,42%). Osobną grupę stanowią rymy złożone (составна рима), składające się od 3 do 7 wyrazów. W sumie stanowią one 2,38% wszystkich rymów (s. 69-73).

Ze streszczonego przeglądu dźwiękowych (fonetycznych/fonologicznych) struktur rymowych wynika szereg wniosków dotyczących samych typów serbskich rymów, które omówiliśmy na wybranych przykładach; ponadto okazuje się, że rymy są traktowane jako zgodności dźwiękowe na różnych poziomach zorganizowanego tekstu i w różnych miejscach klauzuli lub cezury, co powoduje, że granice ich dźwiękowej zgodności są rozciągliwe bez trwałej lokalizacji. Na podstawie analizy rysuje się też obraz wypracowanej przez Czarkicia metody analizy rymów i nowej terminologii. Jeżeli wyniki co do typów nie budzą wątpliwości, ponieważ zostały one wystarczająco uzasadnione i konsekwentnie przeprowadzone według jednolitych założeń, to w sprawie metody, można zgłosić szereg pytań i wątpliwości. Najistotniejsze i zaskakujące zarazem to 1) brak w tej analizie dwóch ważnych dla rymów wyznaczników: opisu pełnej funkcji instrumentacyjnej rymów przez uwzględnienie obok ekwiwalencji głoskowej także akcentu, iloczasu i intonacji, szczególnie atrakcyjnych cech prozodycznych języka serbskiego pełniących segmentalne, dystynktywne funkcje fonologiczne w przeciwieństwie do innych języków słowiańskich (z wyjątkiem chorwackiego i słoweńskiego), gdzie intonacja jest tylko obudową suprasegmentalną oraz 2) brak pogłębionej analizy rymu gramatycznego, którego frekwencja i uwikłania syntaktyczno-semantyczne warunkują estetyczne (literackie) wartościowanie rymiki. Wyszukiwanie właśnie tych estetycznych wartości rymów gramatycznych wymaga ujmowania ich w układzie wzajemnej zależności wszystkich płaszczyzn struktury języka tworzących określony tekst poetycki. Jak cenne są to dane dla estetycznej waloryzacji współbrzmień, pokazują liczne polskie studia nad rymami gramatycznymi, które podważają powszechne wcześniejsze poglądy o małej wartości literackiej tego typu rymów z powodu potencjalnej, łatwo uzyskiwanej i regularnej wysokiej frekwencji.

Osobnych uwag wymaga konstrukcja *Słownika* (s. 75-472), który obejmuje 30 tysięcy par rymujących się wyrazów. Są one przedstawione systemem odwróconego słownika, np. rymów *аба/ аба* trzeba poszukiwać wśród par leksykalnych zakończonych na *-ба*, czyli od litery końcowej *A+ ба-*, tj. *баба/гараба, слаба/шкраба, граба/жаба* itd. a rymów *ипса/ипса* – od litery końcowej *A+спи*, np.: *гипса/елипса, липса/елипса*. Przy hasłach podano frekwencję. Taki układ jest uciążliwy w wyszukiwaniu odpowiednich współbrzmień, tym bardziej gdy są one jedno- czy dwukonsonantyczne i nie wiadomo, gdzie się znajduje granica

przestrzeni współbrzmieniowej, np. przy zgodnościach typu *гг/гг*. Słowniki rymów w innych językach są ułożone inaczej, mianowicie albo według wydzielonych alfabetycznie dźwiękowych haseł rymów, jak w polskim *Słowniku rymów Mickiewicza*: przy haśle *-обы* cytuje się przykłady rymów – do *гробу/способу*; podobnie w rymach Trembeckiego: *-ity:-yty* – *pracowity: ukryty; -iwość* – *tkliwość: chciwość*, przez... *tkliwość: szczęśliwość* albo alfabetycznie według pierwszego członu rymu, jak w słowniku rosyjskim: *бахромой – густой, мной, родной, рыкой, снеговой, собой, сырой*).

W słowniku Czarkicia nie mamy lokalizacji tekstowej cytowanych par, nie wiemy więc, kto jest ich autorem, z jakiego tekstu pochodzą i do jakiego rodzaju (gatunku) literackiego należą oraz jaka jest ich chronologia. Wszystkie te informacje są niezbędne, gdy słownik ma służyć – choćby tylko jako wstępne rozeznanie – badaczom piśmiennictwa. Wzbogaciłaby też słownik informacja gramatyczna, którą podają słowniki polski i rosyjski, zwłaszcza w przypadkach homonimii morfemów gramatycznych. Zaletą każdego słownika – także omawianego – jest w miarę bogata reprezentacja jednostek hasłowych, dzięki czemu możemy się upewnić we właściwie dobranej reprezentacji źródłowej.

Wyrywkowe sprawdzenie obecności haseł w *Rymarium* zostało dokonane na podstawie kilku wierszy Vaska Popy⁵ i Desanki Maksimović. Oto w wierszu Vaska Popy cytowanym poniżej mamy skomplikowany system współbrzmień. Na 17 wersów występuje 5 współbrzmień dwójkowych i trójkowych: 1) *и/аи/аи* (1:2:7), 2) tautologiczne *крви моја/ крви моја* (3:17), 3) *унце/унца* (5:6), 4) *моја/моја/мој* (8:11:14), 5) *ме/менье/е* (9:10:15) i 4 wersy nierymujące się. Jedna tylko para tautologiczna zachowuje pełną zgodność dźwiękową, spajając końcowy wers 1. strofy z końcowym wersem ostatniej strofy, pozostałe są zróżnicowane pod względem ilości współbrzmiących głosek wokalicznych i konsonantycznych i odległości rymujących się wersów – od bezpośrednich do 3, 4, 5 aż do 14. W *Słowniku* podobne zestawy dźwiękowe pojawiają się tylko w dwóch parach: *моја/моја* i *аи/аи*; pozostałe nie są reprezentowane.

РАЗГОВОР

1. Зашто се пропињеш
2. И обале нежне напушташ
3. Зашто крви моја

5 Vasko Popa: „Кора”, Београд 1973, с. 14.

4. Куда да те пустим
5. На сунце
6. Ти мислиш пољубац сунц*
7. Ти појма о томе немаш
8. Понорнице моја
9. Болиш ме
10. Односиш ми дрвље и камење
11. Шта ти је вртешко моја
12. Развалићеш ми бескрајни круг
13. Који још дозидали нисмо
14. Првени змају мој
15. Теци само даље
16. Да стопала те не разнесу
17. Што даље можеш теци крви моја

W 13-to wersowym wierszu Desanki Maksimović⁶ mamy 6 par dwójkowych i 1 klazulę pustą, z czego 5 to dwusylabiczne: *аци/аци* (11:13), *еђи/еђи* (2:5), *ела/ела* (4:8), *оди/оди* (6:7), *олју/олју* (8:12) trójgłoskowe typu ATA i jedna mieszana: *епца/ојица* (1:3) lub *ца/ица* (1:3). W *Słowniku* mamy odnotowane wszystkie typy ATA, ale z innymi składnikami leksykalnymi, nie ma ostatniego przykładu mieszanej struktury.

СМРТ ВОЈНИКА

1. Јуре војници суха непца,
2. један се стрелац срушн од жеђи,
3. од дуга хода друга двојица
4. као ужарено железно врела,
5. угледавши извор на међи
6. попадаше лицем ка води
7. студеи их као метак погоди,
8. скончаше уз жбун туђега села.
9. Без осврта мимо њих јури,
10. умнвена знојем п сољу,
11. Царева војска ко гладни курјаци.
12. Један се, разуздан, на свраку у пољу
13. коплем баци.

6 Д. Максимовић, *Не мам више времена*, Београд 1977, s. 91.

Wnioski z tych poszukiwań mogą być dwojakie: albo nie wszystkie typy i leksykalne składniki dźwiękowe rymów zostały ujęte w słowniku, albo poeci, których teksty zostały wzięte pod uwagę, posłużyli się rymami jednostkowymi, nigdzie indziej niewystępującymi. Możemy tylko domniemywać, że dotyczy to w większej mierze Vaska Popy i w mniejszej - Desanki Maksimović.

Nie należy się zresztą łudzić, że wszystkie zjawiska wynikające z deskrypcji rymów (i w ogóle leksyki) mogą się pomieścić w słownikach. Gdyby twórcy słowników zechcieli dosłownie potraktować swoje założenia i prześledzić związki rymów z pozostałym tekstem na wszystkich poziomach zależności, to w opisach, pretendujących do bogatej informacji przeznaczonych na użytek kilku przynajmniej dyscyplin humanistycznych, dydaktyki szkolnej i praktyki twórczej, powinno się uwzględnić te składniki dźwiękowe, gramatyczne, może też pragmatyczne i tekstowe współbrzmień, które właśnie przez wzajemną zależność w pełni realizują estetyczną zasadę literackości. Niestety, tego idealnego cząstkowego modelu języka poetyckiego realizowanego w rymach nikt jeszcze w pełni w słownikach w całości nie opisał. Nie dziwi też jego brak w serbskim „rimarium”. Autorzy słowników zwykle koncentrują się na strukturach dźwiękowych, widząc w sposobie ich konstrukcji główne wartości tekstów poetyckich. Czarkić także idzie tym śladem i buduje w ten sam sposób swoje „instrumentarium obiektywnego opisu i wartościowania” współbrzmień. Nie wiemy na razie, czy się ono oprze krytyce ze strony tradycyjnie nastawionych badaczy stylów i środowisk nauczycielskich, dla których nowa typologia może się okazać zbyt skomplikowana i trudna w praktyce dydaktycznej. Bez względu jednak na wymienione wątpliwości *Rimarium* Milosava Czarkicia trzeba uznać za ważne i wartościowe dzieło z dziedziny serbskiej poetyki lingwistycznej, tym bardziej, że Autor obiecuje dalsze studia nad serbskim rymem w słowach kojarzących się z dobrą nadzieją: „Да бисмо заокружили властита истраживања риме у српској поезији, нужно је било да саставимо *Римаријум*. Након њега, за годину или две, намеравамо уз божију помоћ написати и трећу књигу о рими – *Рима у српском сстиху*, Тиме ће српска поезија добити бар делимичан инструментаријум за њена даља истраживања и вредновања” (s. 7).

WŁADYSŁAW LUBAŚ